

нова потрага по гробот на Александар Велики во срцето на медитеранскиот град Александрија, што тој го основал во 332 година п.н.е.

2000 – масовни демонстрации во Белград кои доведоа до резигнација на српскиот претседател Слободан Милошевиќ. Овие демонстрации често се нарекуваат Револуција Булдожер

2007 – На Градскиот стадион во Скопје, пред повеќе од 25,000 посетители, македонската музичка супер-свезда Тоше Проески го одржува својот последен концерт; концертот е од хуманитарен карактер и е наменет за обнова на основните училишта во земјата.

ТРАНЗИЦИСКА АВТОРИТАРНОСТ, состојба по 1991

Чифте амам

Ана Франговска, ко-куратор

Општествено-политичката состојба во Република Македонија по нејзиното осамостојување во 1991 се промени значително.

Подлабоко почнаа да разјадуваат прашањата за националниот идентитет, за опстанокот, за постоењето, за признавањето. Започна масовната глобализација, нè „удри“ неминовната транзиција на која никако да ѝ дојде крај.

Имавме воени конфликти во соседството, бегалци, потоа милитарни конфронтации кај нас, сиромаштија. На тоа следеше „мултикултурализам“ со рески поделби на национални ентитети и религиски припадности, мировни договори. Станавме плодна почва за корупција, нелегални трговии, за мафии, континуирана политичка автократија под лажните закрила на демократијата. Медиумите се замолчуваат, луѓе се лустрираат, се организираат спектакуларни полициски акции, се поттикнуваат квазинационални чувства. Широките народни маси континуирано се манипулираат.

Културата не можеше да не биде засегната од ваквиот тек на случувања. Таа трпеше и трпи во разновидни обличја,

почнувајќи од негување на неиздржани уметнички вредности; преку менување на идентитетот на градовите со монументални спомен одбележја и нови архитектонски објекти, во идеологија и стил чија цел е создавање една нова историја за историјата и културата на нашата држава, авторитарно и своеглаво градена без поддршка од интелектуалната фела и професионалците; потоа функционирањето на националните установи и нивното авторитарно раководење (поистоветување на раководителот со институцијата), со ставање на уметникот и естетско-концепциските вредности во втор план и акцентирање на материјалната оправданост над уметничката идеологија; цензурирање уметнички проекти кои отворено критикуваат, коментираат, прашуваат за одредени општествено-политички проблеми; бегање од одговорност и селективност; одбирање просечност како пристап; наметнување дискутабилни признанија, награди, одбележја, откупи и уште многу мали или големи дисбалансни состојби адекватни на транзицискиот и недефиниран систем на функционирање на нашата Македонија. И сето ова е само констатирање на дадената состојба која не би била толку трагична доколку не би постоел стравот од автоцензура, стравот од губење на правото да го кажеш својот став, да критикуваш отворено, или стравот да ти се дозволи тоа и притоа да те маргинализира или стигматизира, право на слобода на мисла кое никој во едно демократско општество не може да ти го одземе. Токму тој страв и немоќ говорат за егзистирање во еден контролиран систем, систем во кој авторитарноста е заеднички именител во многу владејачки сегменти од општественото битисување. Како на овие состојби одговара македонскиот уметник? Колку неговиот однос кон самоволието на властодршците е отворен, директен, разговорен, активен, прогресивен? Во неколку наврати се разгледувани овие аспекти во македонската уметност, поставувани се прашања за ангажираноста на македонската уметност, за уметноста со релација, за релацијата помеѓу уметникот и општествената стварност, за односот на уметноста и политиката, за партиципаторната

уметност и ред слични осврти, во кои е заклучено дека постојат сè повеќе македонски уметници кои се општествено одговорни индивидуи кои имаат потреба да се изјаснат, да ја кажат својата загриженост, да ја изнесат интелектуалната навреда, да исмеат, да критикуваат. Секако дека не станува збор за масовна појава, туку за ред индивидуалци, кај кои овој дискурс извршил концепциско-формален предизвик. Нивниот ангажман е мапиран и одбележан како коментаторски, како констатација, но и тоа е состојба на имање став за одредени случувања кои нè опкружуваат, имање одговорност пред сè пред самите себе, а потоа и поколективно. Тие се обраќаат кон аспекти кои како авторитарни во кој било сегмент од општествено-политичкиот живот ги фрустрираат и уметнички поттикнуваат, од дневно-политички, локални, еснафски, па сè до глобални.

Кураторската селекција „Транзициска авторитарност“ опфаќа визуелни уметници кои создале дела по '91 година, а кои се суштински врзани со сите горенаведени генеалогии. Тие се на некој начин поврзани со делувањето на Националната галерија на Македонија (од каде сум јас еден од поканетите куратори заедно со Златко Теодосиевски, кој се осврна на македонските состојби до '91) во рамки на еден хронолошки след, со личен пристап, на појави во македонската уметност поврзани со дадената тема Диктатура и уметност. Избраниот наслов „Транзициска авторитарност“ реферира на личниот антагонизам кон терминот диктатура кој сметам дека во литературна смисла го нема ниту во општествени рамки, а уште помалку како референтна појава во уметноста, а, од друга страна, алудира на актуелната транзициска оддолжена апатичност. Селектираните Александар Станковски, Жанета Вангели, Анета Светиева, Исмет Рамиќевиќ, Благоја Маневски, Томе Аџиевски, Сашо Станојковиќ, Игор Тошевски, Елизабета Аврамовска, Славица Јанешлиева, Ирена Паскали, Никола Узуновски, Антони Мазневски, Осман Демири, Борис Шемов, Игор Сековски, ОПА, секој на различен начин приоѓаат кон актуелниот проблем. Во медиумска смисла и авторите и делата се разнородни, поаѓајќи од покласични, па

сè до објекти, инсталации, фотографии, документиран перформанси, видео инсталации.

Александар Становски во неколку дигитални графики, работени во неговиот дадаистичко-потсмевлив дух, како своевиден историски андерграунд, го обработува ликот на еден од најголемите „херои“ (читај автократи) на комунизмот, другарот Тито, како сексуален манијак. Вангели, пак, во многубројни свои дела го третира прашањето за немање здрава национална општествено-политичка матрица (макро-наротив), во која авторитарноста на одредени индивидуи на власт во комбинација со западниот диктат (микро-наротив), оставаат јасна слика на гнилост и девијантност. Од друга страна, како директни конзументи на сервисот на мас-медиумите и самите стануваме индиректни соучесници во големи авторитарни системи видени низ поинаква призма и монитор: црквата, мониторингот, воената моќ („Рах TV“, 2006). „Ерос и танатос“ на Анета Светиева, пак, од друга страна, е една бајковита визуелна еманација на „диктаторот“ и на потчинетиот. Комбинацијата на архајско-митскиот пластичен јазик со современиот контекст на повеќеслојниот тематски паноптикум опфатен во овој циклус на Светиева ми дозволи пристап кон самото дело и на овој начин, во контекст на авторитарноста. Медиумите се сегмент кој е најдиректно атакуван, од една страна, нивната слобода е цензурирана, независност не постои, но, од друга страна, под притисок на актуелната власт и како нејзино оружје тие стануваат директни диктатори врз масовната популација. За тој вид диктатура говори Исмет Рамиќевиќ во своите „Инфо-текстили“. Благоја Маневски е еден од авторите кој активистички пристапува кон еден актуелен општествено-политички проблем на нашето транзициско општество – тоа е перформансот „Парада“ во кој работи со два аспекти – невработеноста и Први мај како реминисценција од еден диктаторски систем- комунизмот. Иронијата и цинизмот се специфичен вокабулар на уметникот Томе Аџиевски, а на тоа кога ќе се додаде неговиот интерес за критика на актуелните состојби и особено на западниот диктат, финалниот резултат

честопати е тенденциозен и наменски кич. Таков е „Сатирот“, но таков е и „Паднатите херои за Македонија“, споменикот на Аџиевски во Жена парк во рамки на проектот „Скопје 2014“. Феноменот на протест во јавен простор е обработен во истражувачкиот, интердисциплинарен и партиципаторен проект „Простор за протест“ на Сашо Станојковиќ. Тој третира една специфична група луѓе – маргинализирани од општеството – стечајните работници, кои се „борат“ за своето работно право, како жртви на транзицијата. Тошевски во неколку свои проекти се осврнува на прашањата врзани со авторитарноста на системот и гарнитурите на власт, на дискурсите за колективното и индивидуалното и можноста за зачувување на посебноста. Во дигиталната графика „Напред кон минатото“ Тошевски го третира идеолошкиот малформитет на актуелната власт, врзан и со проектот „Скопје 2014“ и со генералниот концепт не за прогрес и осовременување, туку за пополнување на стари историски вакуми. Елизабета Аврамовска ја обработува во рекламократорски манир бистата на Александар Македонски (во делото „Гардијан“, 2012), кој е дигитално изколажиран и егзекутиран со помош на хартии од вредност, а врамен со неонско светло. Составен дел од овој објект се и принтови од познати дневни листови во гигантски димензии, чии титлови се поврзани со пари, 2012, уметност, сапортирање уметници и слични факти. Авторовата артикулација е сосема јасна. „Егзодусот на Егејците“ како дел од проектот „Калемење“ на Славица Јанешлиева, сосема директно низ видео инсталација го обработува диктаторскиот пристап на прогон- егзодус на одредена етничка група, егејските Македонци, кој како судбински фатум го дефинира „бегалскиот синдром“, повторлив и апликабилен на многубројни примери од историјата. Ирена Паскали во своето документарно видео „Visum für Europa“ го третира парадоксот на визниот режим врз кој беа подложени Македонците до пред 4 години, сите потценувања, потсмевања и банални бирократски постапки, како и горчливото чувството на граѓанин од втор ред. Минималистичкиот концептски систематизам на Никола

Узуновски опфаќа многубројни дела кои можат да се дијагностицираат на различни рамништа. Делото „Надвор!“, т.е. легенда со ваков наслов, е што друго ако не авторитарен идиом кој своеволно нарачува, т.е. наредува. „The end“ („Крај“) се серија дела на Антони Мазневски (објекти, инсталации, видео) кои сродно на претходниот пример, со лексичка конципираност на самиот аксиоматски низ – the end – третираат крајни апсолути, ивични позиции на амбис, безизлез, крај. Фотографиите на Осман Демири главно се апстрактни или асоцијативни, и доминантно се занимаваат со проблемот на светлоста и на сенката. Но, во контекст на предложената тема, Демири е вклучен со дело, насловено „Без коментар“, а со мошне нагласен морничаво-социјален аспект за едно навидум изминато траурно време, кое, за жал, е сè уште актуелно во многубројни домови, како своевидна пост-комунистичка ретрогарда. Институционалната критика и своевидната институционална диктатура ја обработува Борис Шемов во неговото дело „Прокрастинација“, каде освен состојбата со националните установи од областа на културата го третира и проблемот на сопственото и колективно деморализирачко чувство и дефокусирање од суштината на својот ангажман. „I Wanna be your Dog“ на Игор Сековски говори за полтронството и дезинтегритетот на современиот човек кој, под диктат на општествените устројства, станува еден со масата, верен пес и изведувач на сите наредби. Губење на сопствениот идентитет е еден од најголемите диктати на денешницата. И како последно во низата селектирани дела е најрецентното видео на групата ОПА насловено „Вечно тело“ во кое со мали технички интервенции на документарен материјал е емфазиран аспектот на немост, безумие (или едноумие), несвесно и слепо верување во квази-идеологија, завеаност.

Со оваа селекција не се исцрпува листата на автори кои создавале дела во контекст на темата, за Уметникот и диктатура, за Транзициската авторитарност, критичка или агажирана уметност (дивергентна разлика на која посочува Небојша Вилиќ), „критична заради потребата да критикува“

или активистичка, онаква која може да биде употребена како револуционерен инструмент (два различни аспекти на кои посочува Сузана Милевска), секако дека постојат и други поединци и уметнички групи, но нивното делување никако не беше апликабилно, програмски и просторно, на функционирањето на Националната галерија на Македонија, согласно институционалната концепциска поделба на овогодинашната „Бела ноќ“ и затоа не се опфатени со овој кураторски пресек.

Демократската МОЌ НА ТЕАТАРОТ

ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН ПРИ ЦЕНТАРОТ
ЗА КУЛТУРА И ИНФОРМАЦИИ (КИЦ) 1970 -1990

Македонска ситуација 1945-1990 Скица врз моделот
на збирката на Националната галерија на Македонија

Организатор: Ј.У. Младински Културен Центар - Скопје (МКЦ), тел: +389 (0)2 311 52 25,
email: belanok@mkc.mk